

Ἐνῷ οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως δικαιοῦντο ἐκ συμπαθείας πρὸς τοὺς Ἕλληνας, παρὰ τῇ Ἱερᾷ συμμαχίᾳ ἐπεκράτει παγετώδης ψυχρότης. Ἡ Ἱερᾷ αὕτη συμμαχία ἦν κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς ἀρχὴν. εὐγενής, διότι ἡ παρ' αὐτῆς δοθεῖσα ὑπόσχεσις ἦν ἄδολος, χριστιανικὴ, ἐπηγγέλματο νὰ κυβερνήσῃ ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἐπιεικείᾳ. Ἀλλὰ καθάπερ καὶ αὐτὸ τὸ ἄριστον διαφθείρεται ἐν ταῖς χερσὶ τῶν ἀνθρώπων, οὕτω συνέβη καὶ περὶ τῆς Ἱερᾶς συμμαχίας· αὕτη, ὡς ὁ Ναπολεὼν ἐν ἀγίᾳ Ἑλλήνῃ περὶ αὐτῆς εἶπε, κατέστη συμμαχία βασιλέων κατὰ λαῶν. Δυνατὸν ὁ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγὼν τῶν Ἑλλήνων νὰ ὀνομασθῇ ἐπανάστασις. Βεβαίως, ἀλλ' ἐπανάστασις ὡς ἡ ἐν Τυρόλῳ κατὰ τὸ 1869 ἀποστασία, ὡς αἱ ἐξεγέρσεις τῆς Δοιρμπεργης καὶ Σχίλλης ἐν τῇ ἀρκτῷ Γερμανίᾳ, ὡς ὁ ἀγὼν ἐν τῇ Βυονδέᾳ. Ὅτι οὐδεὶς ἔχων ἡγεμονικὰς ἀξιώσεις ἤγειτο τῶν Ἑλλήνων, οὐδὲ ἄλλοι οἱ τὴν φύσιν τῆς ὑποθέσεως. Ἐνῷ εἴδομεν ἐν Γαλλίᾳ ἐπανάστασιν, ἡ ὁποία ἀνέτρεψε τὸ θυσιαστήριον, ἡ ἐν Ἑλλάδι ἀνῶρθωσεν αὐτό. Καὶ ἐκεῖ μὲν ἐμάχοντο τὸν ἑσταυρωμένον ποδοπατοῦντες, ἐν ταῦθα δὲ ἠγωνίζοντο τὸν στυγρὸν ἐπὶ τῆς σημαίας ἔχοντες· ἐκεῖ τιτάνειος προσπάθεια, ἵνα διαβρῆχθῇ πᾶς δεσμὸς κοινωνικὸς καὶ οἰκογενειακός, ἐν ταῦθα προσπάθεια ὅπως ἰδρῦθῇ χριστιανικὴ πολιτεία καὶ οἰκιακὴ τάξις. Ἐν ταῖς Εὐρωπαϊκαῖς ἐπαναστάσεσι πλήθη ἄνευ πίστεως καὶ θρησκείας, ἐν ταῦθα στίφη ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, τὰ ὅποια προηροῦντο νὰ ἀποθάνωσιν ἢ διὰ τῆς μωαμεθανικῆς ὁμολογίας (οὐδεὶς πλὴν τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει Θεὸς καὶ ὁ Μωάμεθ ἐστὶν ὁ προφήτης αὐτοῦ) νὰ σώσωσι τὴν ζωὴν αὐτῶν.

Ἐν τῇ τῶν Ἑλλήνων ἐξεγέρσει καὶ δὴ ἐν τῷ πρώτῳ αὐτῆς σταδίῳ οὐδ' ἐλάχιστον ἴχνος εὐρηται πτεῖνον πρὸς ἐπαναστατικὴν ἰδίως καινοτομίαν. Διότι τί χαρακτηρίζεται καὶ μισεῖται δικαίως ὡς ἐπαναστατικόν; Τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο τῆς τῶν πάντων ἀρνήσεως καὶ τῆς αὐτανδεξιῆς, ὅπερ οὐδένα ἀίδιον ἠθικὸν νόμον ἀποδέχεται, θέλει δὲ νὰ εἰσαγάγῃ παρὰ τὰς θείας ἐντολάς τὸν σφετερισμὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν νόμων καὶ τὴν ἰδίαν θέλησιν ὡς τὸ πρῶτιστον πρᾶγμα ἐπὶ τῆς γῆς, ἀντικαθιστάν, οὐδεμίαν ἐξουσίαν ὑπερτέρου τινὸς κριτοῦ νὰ παραδεχθῇ. Ἡ ἀποθέσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ πηγάζουσα τις ἐξ αὐτῆς διδασκαλία περὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ ἐστὶν ἡ ἐπαναστατικὴ καὶ

ἀντιχριστιανικὴ ἀρχή. Ἡ δημοκρατία καθ' ἑαυτὴν, ἐὰν ἱστορικῶς προβάσῃ ἰδρῦθῇ καὶ τάττεται ὑπὸ τοὺς θεῖους νόμους, δὲν εἶναι ἀντιχριστιανικὴ. Ἐὰν τὸ σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου ὠρίζεν ἰσότητά ἐνώπιον τοῦ νόμου, ἀποκῆρξιν τῆς δουλείας, ἐλευθερίαν τοῦ τύπου καὶ τῆς θρησκείας, ἐπικρατούσης τοῦ χριστιανισμοῦ ἀγιότητος, οὐδὲ ὅπως τις δικαιούται νὰ στηλιτεύσῃ αὐτό. Ὅτι οἱ Ἕλληνες ἤθελον ἦν ἡ κατοχὴ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων τὰ ὅποια οἱ δυτικοὶ λαοὶ ἐν ἰδίᾳ ὁ Ἀγγλικὸς ἐκέρδησεν ὡς ἀποτέλεσμα σκληρῶν ἀγώνων καὶ πικρᾶς πείρας. Ἡ πρὸς τοῦτο σπουδὴ ἐστὶ νόμιμος καὶ δικαία, διὰ τί δὲ κατέλιπον οἱ δυνατοὶ τὴν δι' ἀγῶνων ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν κατάκτησιν τῶν ἀγαθῶν τούτων, τὰ ὅποια πολλῶ μᾶλλον αὐτοὶ οὗτοι ὀφείλουσι νὰ παραχωρῶσιν εἰς τοὺς ὑπηκόους αὐτῶν;

(ἀκολουθεῖ).

Σ Α Π Φ Ω . (1)

μ ε τ ᾶ φ ρ α σ ε ι ς

ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ Δ. ΣΤΑΜΑΤΑΚΗ

Α.

Ὅσπερ ὑπῆρξαν πολλαὶ Ἀσπασίαι, Φρύναι, Λαίδες καὶ Γλυκέραι, οὕτως ὑπῆρξαν καὶ πολλαὶ Σαπφοὶ. Δύω δὲ ἐν ταῖς ἄλλαις διακρίνονται, γεννηθεῖσαι ἀμφότεραι ἐν τῇ νήσῳ Λέσβῳ, τῇ φυσικῇ πατρίδι τῶν φιληδόνων, μουσικῶν καὶ λογίων γυναικῶν. Ἡ μία τῶν δύο ἦν ἐπιφανὴς ποιήτρια, καὶ ὑπολείπονται ἡμῖν σπάνια μὲν ἀλλὰ πολύτιμα τεμάρια τῶν ποιήσεών της.

Περὶ τοῦ βίου αὐτῆς ὀλίγα γινώσκομεν. Τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς της εἶναι ἀβέβαιον· ἡ μήτηρ της ἐκαλεῖτο Κλείς. Ἔσχε δὲ καὶ αὐτὴ, θυγατέρα φέρουσαν τὸ αὐτὸ ὄνομα. Πολλάκις, παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, οἱ ἔγγονοι ἢ αἱ ἔγγονοι ἐλάμβανον τὰ ὀνόματα τῶν πάππων των. Ἀπώλεσε τὸν πατέρα της ἐξαιετῆς· ἴσως ἡ μήτηρ αὐτῆς ἐβίωσε πλείονα χρόνον, ἐὰν πρὸς ταύτην ἀπηυθύνθησαν οἱ ἐξῆς στίχοι :

(1) Ἡ πραγματεία αὕτη ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἀνεκδότου εἰσεῖς ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ μεταφράσεως τῶν « Ἑλληνηρίδων Ἑταιρῶν », ὑπὸ Ἀριστ. Δ. Σταματάκη.

« Γλυκαῖά μου μήτηρ, οὐδόλως δύναμαι νὰ ἐργασθῶ εἰς τὸν ἰστόν μου, τοσοῦτον ἢ τρυφερὰ Ἀφροδίτη μὲ καταβλίθει διὰ τοῦ πόθου πρὸς τὸν ὥραϊον αὐτὸν ἐφίβον! »

Ἔσχε δὴ αὐτὸν ἀδελφούς, τὸν Λάριχον καὶ Χάραξον, τὸν Χάραξον ἐκείνον, ὃν εἶδομεν ἀγαπῶντα τὴν ὥραιαν *almeh* Ῥωδῶπι, τὴν *Cendrillon* τῆς Νυκράτιος.

Ἦλθεν εἰς γάμον (ἀλλ' εἶπομεν, ὅτι ἡ λέξις αὕτη δὲν εἶχε πολλὴ ἀκριβὴ σημασίαν) μετὰ πλουσίου τινος ἐξ Ἀνδρῶν, καλούμενου Σερκόλα, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἔσχεν ἐκείνη τὴν θυγατέρα τὴν Κλεῖδα καλούμενην, πρὸς ἣν ἀναφέρεται ἴσως τὸ τεμάχιον τοῦδε:

« Δὲν ἀρμόζει νὰ ἀκούωνται κλαυθμοὶ ἐν οἴκῳ ὃν κατοικοῦσιν αἱ Μοῦσαι ».

Ἡ Σαπφῶ γεννηθεῖσα τῷ 612 ἔτει Π. Χ., ἤματι περὶ τὸ 590 ὄθεν, ἦν σύγχρονος τοῦ Ἀλκμάνου, τοῦ Στήσιχου, τοῦ Σιμωνίδου τοῦ Κεῖου, τοῦ Ἰβύκου καὶ τοῦ Ἀλκαίου, γεννηθέντος ὡς αὕτη ἐν Μιτυλήνῃ, καὶ καταληφθέντος ἐξ ἐρωτος πρὸς αὐτὴν ἀτυχοῦς.

Ὁ Ἀριστοτέλης, ἐν τῇ *ῥητορικῇ* αὐτοῦ, διέσωσεν ἡμῖν τοὺς στίχους, δι' ὧν αὕτη τὸν ἀπέκρουεν.

« Ἐπεθύμουν νὰ λαλήσω, εἶπεν ὁ Ἀλκαῖος, ἀλλ' ἡ αἰδῶς μὲ κωλύει ».

Ἡ δὲ Σαπφῶ ἀπεκρίνατο:

« Ἐὰν ὁ λογισμὸς σου ἦτον ἀγνὸς καὶ ἐντιμος, καὶ ἐὰν τὸ στόμα σου δὲν ἐμελλε ν' ἀνοιχθῆ πρὸς κακόν, ἡ αἰδῶς δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἐπὶ τοῦ προσώπου σου, καὶ δὲν θὰ ἐφοβείσο νὰ λαλής συμφώνως πρὸς τὴν τιμὴν ».

Ἄλλως τε ἡ Σαπφῶ προσήνεγκε τῷ Ἀλκαίῳ τὴν *φιλίαν* τῆς, εἰ μὴ τὸν ἐρωτὰ τῆς.

Πιθανὸν ὁ Ἀνακρέων οὐδέποτε νὰ εἶδε τὴν Σαπφῶν, καίπερ ἀποδοθεὶς αὐτῇ ὡς ἐραστῆς, ὡς ὁ Ἰππώναξ καὶ ὁ Ἀρχίλοχος ὁ τριπλοῦς οὗτος μῦθος ἀνασκευάζεται διὰ τῶν χρονολογιῶν. Πρῶτον μὲν, ὁ Ἀνακρέων ἦν σχεδὸν τριῶν ἑτῶν ὅτε ἡ Σαπφῶ ἠδύνατο εἶναι τεσσαράκοντα ὀκτώ. Ὅσον πρὸς τὸν Ἀρχίλοχον, ἤματι ζεν αὐτὸς ὀγδοήκοντα πρὸ αὐτῆς ἔτη. Ὁ Ἰππώναξ δὲ ἐγεννήθη ἤμισυ μετέπειτα αἰῶνα.

Μέχρι ποίως ὀρισμένης ἐποχῆς ἔζησεν αὕτη; Τοῦτο οὐδὲν τεμάχιον ἀπέδειξε διότι ἡ λέξις « πρεσβυτέρα, » ἢ ἐν τεμαχίῳ τινὶ εὐρισκομένη, εἶναι τοσοῦτον ἀριστός, ὥστε οὐδὲν ἐξ αὐτῆς δύναμεθα νὰ συμπεράνωμεν.

« Καὶ λοιπὸν, ἐὰν ἦσθε φίλος μου, ζητήσατε κλίμακον

νσιωτέραν τῆς ἐδικτῆς μου· δὲν δύναμαι νὰ δεχθῶ τοῦ ἐρωτᾶς σου, ἐγὼ πρεσβυτέρα σου. »

Ἐνταῦθα ἡ Σαπφῶ λαλεῖ μόνον σχετικῶς, ἐὰν, ἐν αὐτῷ τῷ τεμαχίῳ (τὸ λέγομεν ἐφάπαξ), λαλήσῃ οἱ ἑαυτῆς.

Λέγεται, ὅτι συνώμοσε μετὰ τοῦ Ἀλκαίου κατὰ τὸν Πιττακοῦ, τυράννου τῆς πατρίδος τῆς, κατὰ τὴν ἔνοιαν, ἢ οἱ ἀρχαῖοι ἀπέδιδον τῇ λέξει ταύτῃ ὅτι ἀποτυχοῦσα ἐν τῇ πολιτικῇ αὐτῇ πάλιν ἐξωρίσθη καὶ ἀπέθανεν ἐν Σικελίᾳ, καὶ ὅτι οἱ Σικελοὶ θαυμάσται τῆς μεγαλοφυΐας τῆς, ἀνήγειρον αὐτῇ ἀγαλμα.

Ὅσον πρὸς τὸν ἐκούσιον θάνατον αὐτῆς ἐξ ἐρωτικῆς ἀπελπισίας, πάντες γινώσκουσι τι διηγείται ἡ ποιητικὴ μυθοποιία: πρὸς μεσημβρίαν τῆς νήσου Λευκάδος, ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει, ὑπῆρχεν ἀκρωτήριον οὗ οἱ πρόποδες ἐκαλύπτοντο ὑπὸ κυματωγῶν. Παράδοσις τις συνεδούλευεν εἰς τοὺς ἀτυχεῖς ἐραστὰς νὰ κατακρημνίζωνται ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀκρωτηρίου εἰς τὴν θάλασσαν· οὕτως ἐθεράπευον τὸν ἐρωτὰ των. Ἡ Σαπφῶ, κατεχομένη ὑπὸ ἐρωτος πρὸς τὸν ὥραϊον Φάωνα καὶ περιφρονηθεῖσα παρ' αὐτοῦ, ἀφίκετα εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Λευκάδος καὶ ἀπετόλμησε τὴν φρικώδη δοκιμασίαν. Ἀνέβη ἐπὶ τοῦ ἀποκρήνου βράχου, τοῦ ὑπεράνω τῶν κυμάτων προέχοντος, ἔψαλε τὸ τελευταῖον ᾄσμα, τὴν ᾠδὴν εἰς Ἀφροδίτην, ἴσως, ἐκείνην τὴν φωνὴν συντετραμμένης ψυχῆς, εἶτα δὲ κατεκρημνίσθη.

Οἱ δῦσμοιροὶ οὗτοι ἔλεγον τῇ ἀθύρσῳ « θεραπεία ἢ καταστροφή! » Ἡ δὲ ἀθύσος ἀπεκρίνετο αὐτοῖς « καταστροφή καὶ θεραπεία! »

Εἰς τὴν ἄλλην Σαπφῶ ὁ Σουΐδας καὶ ὁ Φώτιος, κατὰ τὸν Ἀθηναῖον, θέλουσι νὰ παράσχωσι τὴν τιμὴν αὐτοῦ τοῦ θανάτου.

Ἡ ἄλλη αὕτη Σαπφῶ, γεννηθεῖσα ἐπίσης ἐν τῇ νήσῳ Λέσβῳ, ἀλλ' ἐν Ἐρεσῶν, καὶ οὐχὶ ἐν Μιτυλήνῃ ἦν ἑταῖρά τις λυριῶδος, ζήσασα ὕστερον. Ὁ Σουΐδας, ἀφ' ἀνέφερε τὸν θάνατόν τῆς ἐν δυσὶ λέξεσι συντομίας λεξικογραφικῆς, — *αὐτὴ ἐπύριγη*, — προστίθει, τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύει καλῶς, ὅτι διακρίνει ταύτην τῆς πρώτης: « Ἐννοιοὶ ἀπέδωσαν αὐτῇ καὶ λυρικὰς ποιήσεις. »

Εὐρέθῃ νόμισμα ἀρχαῖον φέρον τὸ ἐκτύπωμα καὶ τὸ ὄνομα τῆς Ἐρεσίδας Σαπφῆος.

Ἐν τούτοις ὁ Ὀβιδίου καὶ πολλοὶ ἄλλοι, συγγενεῖς τὰ μυθολογήματα κατὰ τὴν ἰδιοτροπίαν των, ἀπο-

δίδουσι τῇ πρώτῃ Σαπφῷ καὶ αὐτὸν τὸν ἔρωτα καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον.

Οἳ δὲ ἴποτε καὶ ἂν ἦναι ἐκείνη τῶν δύο Σαπφῶν, ἢ οἱ ἄνθρωποι θέλουσιν ὡς ἀπίστωθεῖσαν οὕτως, οἱ μυθολόγοι δὲν ἐσκέφθησαν, ὅτι ὁ ἀπὸ τῆς Λέσβου ἄχει Λευκάδος πλοῦς εἶναι μακρὸς· πρὶν ἢ ἀποπερατώσῃ τούτου, ἢ μὲν πρώτη ἤθελεν ἀλλάξει ἰδέαν, ἢ δὲ δευτέρα, ἔραστήν.

Τίς οἶδε μὴ καὶ πρὸς ἄλλην Σαπφῶν, πρὸς τρίτην τινά, τὸ μυθολόγημα τοῦ Φάωνος ἀναφέρεται; Τὸ ὄνομα τοῦ τρ Σαπφῶν ἦν κοινοτάτον ἐν ταῖς Λεσβιάσι· καὶ δὴ, ἀπὸ μίας ἐξ αὐτῶν τὸ ἐλάμπρυνεν, ἀπεδόθη βεβαίως τῇ φερύσῃ τούτου. Μετέπειτα δὲ οἱ ποιηταὶ ἀνέμιζαν τὰ συμβάντα πασῶν τούτων τῶν Σαπφῶν, καὶ ἀπέδσαν μιᾷ μόνῃ τὰ εἰς πολλὰς ἀναφερόμενα.

B.

Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ἡ Σαπφῶ, ἡ συγγραφεὺς τῶν ὁρκίων ποιήσεων, ὧν θὰ διέλθωμεν τὰ τεμάχια, ἐμορφώθη ἐν σχολῇ τινὶ Λεσβιάδων ἢ ἐγκαθίδρυσε τοιαύτην. Ὁνομάζουσι μάλιστα τινὰς τῶν μαθητῶν ἢ τῶν συντρόφων αὐτῆς εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὸν ἔρωτα. Διατί λοιπὸν πειρώμεθα νὰ κρῦψωμεν τὸ πρόδηλον; Ταυτέστιν ὅτι ἡ Σαπφῶ, μαθήτρια ἢ ἀρχηγὸς μιᾶς αὐτῶν τῶν σχολῶν, ἢ Σαπφῶν, μουσικῆ καὶ ποιήτρια, ἢ Σαπφῶ, ἢ φιλόλογος καὶ ἐρωτολόγος, ἦν ἑταῖρά τις, εοὔρλιανε τις — τῇ ἀλθείᾳ, ἐν τῇ ἐμφαντικωτέρᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως ταύτης, — οὐχὶ ὡσπερ ἡ ἄλλη Σαπφῶ, ἢ ἐξ Ἑρεσσῶ, ἢ οὐσα μόνον λυρῶδες, — ἀλλὰ τέλος ἑταῖρά τις εοὔρλιανε τις, ὡς ἡ Λκίς, ὡς ἡ Φρόνη, ὡς ἡ Ἀσπασία. Μὴ ἐπιφέρῃ τις ὡς ἐναντίον ἐπιχείρημα τὸν γάμον αὐτῆς, φαινομενικὸν ἢ πραγματικόν· δὲν λέγεται, ἐπίσης, ὅτι ἡ Ἀσπασία ἦν σύζυγος τοῦ Περικλέους; Δὲν πρέπει νὰ διαστραφῇ ἢ ἀλθίθεια ἐνεκὸν ἔρωτος πρὸς τὸ ἰδανικόν.

Πιστεύομεν λοιπὸν ὄντως, ὅτι ἡ Σαπφῶ ἦν ὅτι καὶ αἱ ἄλλαι Λεσβιάδες, καὶ ὅτι κατὰ τὴν μεγαλοφυΐαν μόνον διεκρίθη τούτων.

Καὶ ἐν τούτοις, κατὰ παράδοσιν τινὰ κοινοτάτην καὶ ἀβιαιρέτως ἀμφισβητηθείσαν, ἦν Λεσβιάς, καθ' ὅλην τὴν ἑκτασὶν τῆς λέξεως ταύτης. «Οὐχὶ μόνον τοὺς ἄνδρας, λέγει ὁ Λουκιανός, ἀγαπῶσιν αἱ Λεσβιάδες.» Ὄντως δὲ, ὡς

εἶπομεν, τὸ ὄνομα Λεσβιάς καὶ τὸ ῥῆμα Λεσβιάζειν, διέμεινον ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἀνεξαιρέτα τεκμήρια τῆς φθερῆς αὐτῆς ἀκολασίας.

Ἄναμφισβότως, καλὸν νὰ ἠδυνάμεθα φρονεῖν, ὅτι ἡ ἡμετέρα Σαπφῶ, ἢ τοσοῦτον μεγάλη ποιήτρια, ἐξήρθη τούτου τοῦ αἵσχους· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀγαπῶμεν ἐτι μάλλον τὴν ἀλθίθειαν ἢ τὸ ἰδανικόν, τὴν πραγματικότητα ἢ τὴν φαντασίαν, πρὸς τὴν ἐναντίαν γνώμην τασσόμεθα ἄκοντες.

Μάτην προτείνουσιν, ὅτι ἡ γνώμη αὕτη ἐξεφράσθη παρὰ συγγραφεῶν πολλῶν χρόνον μεταγενεστέρων αὐτῆς· τοῦτο ἐν τι μόνον ἀποδεικνύει, ὅτι ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτῆς, ἢ διαφθορὰ αὕτη ἦν τοσοῦτον γενικὴ ἢ ὥστε νὰ παρατηρηθῇ. Ἡ ἠθικὴ ἠγανάκτησε κατὰ ταύτης μόνον ὕστερον, καὶ πάλιν ἀρκούντως ἀσθενῶς. Ὁ Σιμωνίδης ὀνομάζει ἐνίας τῶν φίλων τῆς Σαπφῶς, καὶ προστίθῃσιν (ἢ Σαπφῶ λαλεῖ): «Καὶ ἑκατὸν ἄλλας, ἀς ἠγάπησα οὐχὶ ἀναμαρτήτως.»

Atque aliae centum quas sine crimine amavi.

Γ.

Ἐνίαι τῶν φίλων καὶ μαθητῶν τῆς Σαπφῶς ἐγόνοντο ἐπιφανεῖς ὡς αὕτη.

Ἡ Ἡρίννα, ἐκ Λέσβου, ἢ ἐκ Τέω, συνέγραψε ποιήματα ἐκ τῆς Ἡλικῆς ἐκ τριακοσίων στίχων· τούτου σώζονται δύο τεμάχια ἐκ δύο στίχων ἕκαστον. Ἐπίσης ἔχοντες τρεῖς ἐπιταφίους, ὧν ἓνα χαριέστατον, συντεθέντας παρ' αὐτῆς διὰ νεάνιδας συντρόφους τῆς. Ἀπέθανε δὲ ἐνεκαὶδεκαετίας. Ταῦτα πάντα γινώσκομεν περὶ αὐτῆς ἄλλα, σὺν τούτοις μόνον, ἀδύνατον νὰ μὴ τὴν ἀγαπήσῃ τις, ἢ δὲ μνήμη αὐτῆς· ὑπάρχει ὡς γλυκεῖά τις εὐωδία. Ἐπιγραφή τις τῆς Ἀνθολογίας ἐπονομάζει Μελισσαν ταύτην.

Δὲν φαίνεται, ὅτι ἔχουσι δίκαιον ἀποδίδοντες αὐτῇ τὴν ᾠδὴν *Εἰς τὴν ῥώμην*.

Πρὸς τῇ χαριέσει ταύτῃ εὐφύια, παραθετέον τὴν ἐνεργὸν τῆς ἐξ Ἀργους Τελεσίλλας, τῆς ὠραίας πολεμιστρίας, συγγραφέως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κριτικῶν πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἀλκαίον καὶ Τυρταίον.

Οἱ κριτικοὶ οὗτοι, ἀπαραλλάκτως ὡς διέστειλαν καὶ ἐκανόνισαν (παρεδέχθησαν ἐν τῷ κανόνι αὐτῶν ἢ ἐν τῷ καθιερωμένῳ καταλόγῳ) ἐνέα πρωτίστους λυρικοὺς ποιητὰς, διέστειλαν ὡσαύτως καὶ ἐνέα ποιητρίδας. Ὁ ἀριθ-

μὸς τῶν Μουσῶν, ὡς φαίνεται, συνείργει κατὰ πολὺ εἰς τὰς κρίσεις αὐτῶν ἀπεθανάτιζον μόνον κατὰ ἐνέα. Παρὰ τοῖς Γάλλοις, πάντοτε κατὰ τεσσαράκοντα ἀριθμοῦνται οἱ ἀθάνατοι· οὔτε εἰς πλεόν, οὔτε εἰς ἔλαττον.

Ἡ Σαπφῶ ἔσχε τὴν τιμὴν ἡ ἀριθμηθῆ ἅμα, ἑκατέρωθεν, ἐν τοῖς ἐνέα ποιηταῖς καὶ ἐν ταῖς ἐνέα ποιητρίαις. Ὅντως, οἱ ἐνέα μὲν λυρικοὶ ποιηταὶ τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ κανόνος εἰσὶν: Ἀλκμάν, Ἀλκαῖος, Σαπφῶ, Στρεσίχορος, Ἴβυκος, Ἀνακρέων, Σιμωνίδης ὁ Κεῖος, Πίνδαρος καὶ Βακχυλίδης· αἱ ἐνέα δὲ ποιήτριαι: Σαπφῶ, Ἑριννα, Τελεσίλλα, Μύρτις ἢ Βοιωτὶς, Κόριννα, Πράξιλλα ἢ Σικυωνία, εἴτα δὲ Ἀνύτη ἢ ἐκ Τεγέας, Νόσσις ἢ Λοκρὶς, Μυρῶ ἢ Βυζαντίς, αἱ ζήσασαι τρεῖς αἰῶνας ὑστερον.

Ἡ Κόριννα ἢ ἐκ Θηβῶν, ἢ ἐκ Τανάγρας, περίφημος διὰ τὴν καλλονὴν καὶ τὴν μεγαλοφυΐαν τῆς, ἦν μαθήτρια τῆς Μύρτιος, καὶ, μετ' αὐτῆς, ἐδίδαξε τὸν Πίνδαρον, ἀφοῦ πεντάκις ἐνίκησεν αὐτὸν ἐν τοῖς ποιητικαῖς ἀγῶσιν. Πρὸς αὐτὸν δὲ ὡς ἀπειδῆ τῶν συγκλησίων, τῶν εἰκόνων, τῶν ἀλληγοριῶν καὶ τῶν μεταφορῶν, εἶπεν αὐτῇ « Τῇ χειρὶ δεῖ σπείρειν, ἀλλὰ μὴ δῶν τῷ θυλάκῳ. » Ἐπωνομάσθη δὲ Μυῖα, ὡς ἡ Ἑριννα, Μελισσα. Τὰ ποιήματα αὐτῆς ἀπετέλουν πέντε βιβλία· ἐξ αὐτῶν δὲ σώζονται μόνον εἴκοσι τεμάχια, ὧν τὸ μακρότερον ἔχει τέσσαρας στίχους.— Ἐπὶ πᾶσιν ἡ Κόριννα, δὲν ἦτο μαθήτρια τῆς Σαπφῶς, ἀλλὰ μόνον τῆς Μύρτιος.

Δ'.

Οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦτον, ἄλλως τε, ἡ φύσις τῶν σχέσεων τῆς Σαπφῶς μετὰ τῶν νέων Λεσβιάδων, αἷς ἐδίδαξε τὴν ποίησιν καὶ τὸν ἔρωτα, ἐν τὰς τῆς ἱστορίας τεκμήρια ἦναι ἀνεπαρκῆ, ἡ ᾧδὴ ὅμως εἰς ἔρω μέρη, ἐν ᾗ γυνὴ λαλεῖ πρὸς γυναῖκα, καὶ ἐν ᾗ αἰσθάνεται τις ἐν ἐκάστῳ στίχῳ, ἐν ἐκάστῃ λέξει, τὸν φθόγγον προσωπικοῦ τινος πάθους, (1) ἐπίσης δὲ καὶ

(1) Ἀναγινώσκωμεν παρὰ Saint-Marc, σχολιαστῆ τοῦ Βοαλώ: « Ὁ Ἀθηναῖος καὶ ὁ Στράβων διδάσκουσιν ἡμῖν, ὅτι αὕτη ἡγάπα Δωρικῆν τινὰ, καὶ, ὅτι ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς Χάραξος ἡγάπα ἐπίσης ταύτην. Περὶ τούτου, ὁ Peargoe ὑποτίθεισιν ὅτι τῆς Δωρικῆς ἐπ' αὐτοφῶρῳ συλληφθεῖσης μετὰ τοῦ Χαράξου ὑπὸ τῆς Σαπφῶς, συνήθετο αὕτη τὴν ἀναγνωσθησομένην ᾧδον, ὅπως ἐκφράσῃ πᾶσαν τὴν σφοδρότητα τῆς ζήλοτυπίας τῆς. Τοῦτο, ὄντως, παρίστησι τὸ ποίημα· ἐκ δὲ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, τῆς ἀναγκαίας, ὅπως ἐννοηθῆ αὐτὸ καλῶς, ἔπεται, ὅτι ὁ K. Despreaux δὲν ἠρμήνευσεν ἀπανταχοῦ τὴν ἔνοιαν τούτου.

πολλὰ τεμάχια, ἅτινα θὰ παρακολοθησῶσι ταύτην, ὑπὲρ τὸ δέον θὰ ἐπαρκέσῳσι πρὸς διασκέδασι τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς. Ἀλλὰ λησμονήσωμεν πρὸς στιγμήν ὅτι παρὰ τῇ Σαπφῶ, ἀντίκει εἰς τὴν ἀρχαίαν κοινωνίαν μᾶλλον ἢ εἰς τὴν γυναῖκα αὐτῆν· μάθωμεν δὲ νὰ βλέπωμεν καὶ νὰ θαυμάζωμεν μόνον τὸν ποιητὴν.

Εἰς ἐρομένην

« Ἐκείνος φαίνεται μοι ἰσόθεος, ὅστις, καθήμενος ἐνώπιόν σου, ἀκροᾶται ἐκ τοῦ σύνεγγυος τῆς γλυκείας σου ὀμιλίας,

» Καὶ τοῦ ἀγαπητοῦ σου γέλωτος· ταῦτα σπαράττουσι τὴν καρδίαν μου ἐν τῷ στήθει ἢ φωνῇ δὲν φθάνει πλέον εἰς τὰ χεῖλη μου.

» Ἡ γλῶσσα μου θραύεται, λεπτὸν πῦρ διατρέχει ταχέως ὑπὸ τὴν σάρκα μου· οἱ ὀφθαλμοὶ μου οὐδέτι βλέπουν εἰς πλεόν, τὰ ὄτα μου βομβοῦσιν.

» Κατάψυχρος ἰδρῶς μὲ κατακλύζει, τρόμος μὲ κυριεύει πᾶσαν· εἰμὶ χλωροτέρα τῆς πῶας, μοὶ φαίνεται ὅτι θὰ ἀπεθάνω.

» Καὶ λοιπὸν, θὰ τολμήσω τὸ πᾶν, ἀφοῦ ἡ δυστυχία μου. »

Ἐνταῦθα ἡ ᾧδὴ διακόπτεται· οὐ κεκτῆμεθα τὸ τέλος αὐτῆς. Ἀλλὰ ἐν αὐτῷ τῷ βραχεῖ τεμαχίῳ, ὁπότε αἱ ἀλλεπάλληλοι τρόποι! Καὶ πῶς ἕκαστος βραίνει! Ὅποια ἀλήθεια! Ὅποια ἰσχὺς! Ὅποια τολμηρὰ ἀπλότης! « Εἰμὶ χλωροτέρα τῆς πῶας! » Ἡ περιγραφή αὕτη τοσοῦτον ἐξεληφθῆ ζωηρῶς καὶ τοσοῦτον ἐννοήθη φυσικῶς κατὰ τὴν ἐκστατικωτέραν αὐτῆς κρίσιν, ὥστε πάντα τὰ συμβεβηκότα, ἅτινα συγκροτοῦσιν αὐτὴν οὐ μόνον εἰσὶ μεγάλης ποιητικῆς καλλονῆς, ἀλλὰ καὶ δυνατόν εἶπεν, θαυμαστῆς παθολογικῆς ἀκριβείας. Ὁ ἱατρὸς, νομίζω, θὰ ἐξεπλήσαστο ἐπίσης ἐκ ταύτης ὡς καὶ ὁ φιλόσοφος.

« Μηδὲλως θαυμάζετε, — λέγει ὁ ῥήτωρ Λογγίνος, ἐν χωρίῳ τινὶ ζωηρῶς ἐκπεφρασμένῳ, ἀλλὰ δυσλόγητον, καὶ ὅπερ ὁ Βοαλώ μεταφράζει εἰς ὕφος σχεδὸν κακόζηλον, — πῶς αὕτη συναρμολογεῖ πᾶσας ταύτας τὰς περιστάσεις, ψυχὴν, σῶμα, ἀκοήν, γλῶσσαν, ὄρασι, χρῶμα, ὡσαυτεῖ ταῦτα ἦσαν τοσαῦτα ἀλλοῖα πρόσωπα καὶ ἔτοιμα νὰ ἐκπνεύσῳσι;

Παρατήρησατε ἐκ πόσων ἐναντίων συγκινήσεων τα-
ράσσεται! Παγώνει, φλέγεται· είναι ἀνόητος, φρόνιμος
ἢ ὀλοσχελῶς ἐκτός ἑαυτῆς, ἢ μέλλει νὰ ἀποθάνῃ.
Ἐνὶ λόγῳ, θὰ ἔλεγέ τις, ὅτι δὲν ἐκυριεύθη ὑφ' ἐνός
μόνου πάθους, ἀλλ' ὅτι ἡ ψυχὴ αὐτῆς εἶναι ἐρωτικὴ
πρὸς συνέντευξις πάντων τῶν παθῶν. »

Ὁ Λατίνος ποιητὴς Κάτουλλος ἐμιμήθη ταύτην τὴν
ῥῆσιν, ἀλλὰ δὲν ἤξιωσε νὰ τὴν μεταφράσῃ. Ἐδα-
κείσθη τοὺς λόγους τῆς Σαπφούς, ὅπως λαλήσῃ τῇ
Λισβία αὐτοῦ· εἶτα ἐγκαταλείπει τὴν ῥῆσιν ἣν μι-
μῆται, πρὶν μάλιστα φθάσῃ εἰς ὃ μέρος αὕτη λήγει
δι' ἡμᾶς.

Ἐπὶ πᾶσιν, ἡ ὑποτιθεμένη μετάφρασις τοῦ Βοαλῶ,
ἀπομακρύνεται πολλῶ μᾶλλον τοῦ πρωτοτύπου ἢ ἡ ἐ-
λευθέρα μίμησις τοῦ Κατούλλου. Ἴδου ἡ ὑπὲρ τὸ δῖον
ἐπαινεθεῖσα αὕτη μετάφρασις:

Εὐτυχὴς ὅστις, πλησίον σου, διὰ σὲ μόνην στενάζει,
Ὅστις ἀπολαύει τῆς ἡδονῆς νὰ σὲ ἀκούῃ ὀμιλοῦσαν,
Ὅστις σὲ βλέπει ἐνίοτε ἡδέως μειδιῶσαν αὐτῷ.

—

Λισθάνομαι ἀπὸ φλεβῶς εἰς φλέβα λεπτὴν τινὰ φλόγα
τρέχουσαν καθ' ὄλον μου τὸ σῶμα ἅμα σὲ βλέπω,
καὶ εἰς τὰ γλυκεῖα ψυχικὰ πάθη μου, ἐν οἷς ἀποπλα-
[νᾶται ἡ ψυχὴ μου,]

Δὲν δύναμαι νὰ εὗρω γλῶσσαν οὐδὲ φωνήν.

—

Συγκεχυμένον νέφος διαχέεται ἐπὶ τῆς ὀράσεώς μου,
Δὲν ἀκούω πλέον, πίπτω εἰς γλυκειάς ἀνίας,
καὶ ὠχρὰν, ἄπνου, ἐκπεπληγμένην, ἐκστατικὴν,
Ἕργος μὲ καταλαμβάνει, τρέμω, ἀποθνήσκω.

Ὅποσαι λέξεις προσετέθησαν τῷ κειμένῳ καὶ ἐναντία
εἰσι τῇ ἐννοίᾳ! Πρόκειται περὶ γλυκεῶν ψυχικῶν πα-
θῶν καὶ γλυκειῶν ἀνιῶν! Δὲν βλέπετε λοιπὸν, σοφὴ
Despréaux, ὅτι ἡ γυνὴ αὕτη εἶναι « χλωροτέρα τῆς
πόας! » πίπτει, μέλλει νὰ ἀποθάνῃ! καταληψία τοῦτο
ἐρωτικὴ!

Ἡ μετάφρασις τοῦ Ἀγγλοῦ Philips δὲν εἶναι ἐπιτυ-
χεστέρα τῆς τοῦ Βοαλῶ.

Ὁ ἀββᾶς Delille, ἐπὶ τῇ αἰτίσει τοῦ ἀββᾶ Βαρθελε-
μῦ, θέλοντος νὰ παραθέσῃ τὴν ῥῆσιν τῆς Σαπφούς ἐν τῇ
ἑαυτοῦ περιγησί τοῦ Νέου Ἀναχάροδος, προσεπά-
θησε νὰ μιμηθῇ τὸ μέτρον τῶν Σαπφικῶν στίχων. Ἀλη-
θῶς εἶπεν, ἠρκέσθη οὗτος νὰ περιορίσῃ τοὺς στίχους τοῦ
Βοαλῶ (τοῦθ' ὅπερ δὲν ἦτο χαλεπὸν, διότι οὗτοι γέμουσι
πασσάλων) καὶ ἀναμίξῃ αὐτοῖς σολοικισμοὺς τινάς.

Ὁ Βολταῖρος ὡσαύτως ἐμιμήθη πολλάκις τὴν ῥῆσιν
ταύτην.

Ε΄.

Τὸ ὑπολειπόμενον ἕτερον μέγα τῆς Σαπφούς ποίημα
εἶναι ἡ εἰς Ἀφροδίτην ῥῆσις.

καίπερ τούτου μὴ σχόντος πολλάκις ὅσον ἡ ῥῆσις
ἐρωμένην, τὴν τιμὴν τῆς μεταφράσεως, οὐδὲν ἦτον εἶναι
ῥαίσις.

ΕΙΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΝ

Ἄθανάτε Ἀφροδίτη, ποικιλόχρονη, θύγατερ τοῦ Διός,
δολοπλόκη, σὲ ἱκετεύω, μὴ καταθλίβεις τὴν ψυχὴν μου
δι' ἀνιῶν καὶ μεριμνῶν, ὦ θεά!

Ἄλλ' ἔλθε πρὸς με εἴ ποτε ἐν ἄλλοις καιροῖς ἀπρω-
μένη τῶν θερμῶν παρακλήσεών μου, εἰσῆκουσας τούτων,
καὶ καταλιποῦσα τὰ δῶματα τοῦ πατρός σου, ἦλθες,
Ζεῦξασα

τὸ χρυσοῦν ἄρμα σου· ὥρατα δὲ εὐκίνητα στρουθία,
ἅτινα ἐδίνουσι περὶ τὴν μέλαιναν γῆν τὰς πυκνάς πτέρυ-
γὰς των, ἔσυρον τοῦτο ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὕψους διὰ μέσου
τοῦ αἰθέρος·

Ἐταῦτα, εὐθύς, ἔφθασαν· καὶ σὺ, ὦ μακαρία, μειδιά-
σασα διὰ τοῦ ἀθανάτου προσώπου σου, μὲ ἠρώτησας τί
μ' ἐθλίβει, καὶ διατί σὲ ἐκάλουν,

καὶ τίνες ἦσαν αἱ ἔνθεροι εὐχαὶ τῆς παραφρονού-
σης ψυχῆς μου:

Ἦτίνα θέλεις ἐκ γέου νὰ γέρω καὶ ἐμπλέξω εἰς τὸν
ἔρωτά σου, ὦ Σαπφοῖ!

Διότι, ἐὰν αὐτὸς σὲ ἀποφεύγει, πάντα θὰ σὲ
ἐπιδιώξῃ· ἐὰν ἀρνήται τὰ δῶρα σου, θὰ σοὶ δώσῃ
ἄλλα· ἐὰν δὲν σὲ ἀγαπᾷ, θὰ σὲ ἀγαπήσῃ, καὶ ἂν δὲν
ἠθέλει πλέον αὐτόν.

Ἦ ὦ θεά! ἔλθε πρὸς με καὶ νῦν! Ἀπάλλαξόν με τῶν

σκληρῶν μεριμνῶν! Καὶ πανθ' ὅσα ἡ καρδία μου φλέγε-
ται νὰ ἴδῃ εκπληρούμενα, εκπλήρωσον! Ἔσο δὲ σὺ αὐ-
τῇ σύμμαχος μου! »

Ἐπάρχει παράκλησις ἐπιμονωτέρα, ἀκαταμαχητοτέρα;
Ὅπόσον δὲ ἡ χάρις τῆς ποιήσεως μίγνυται τῷ ἔρωτι
χωρὶς νὰ τὸν ἀποχωρίζῃ, ἐν τῇ ἐπιτόμῳ περιγραφῇ αὐ-
τοῦ τοῦ χρυσοῦ ἀρματός, τοῦ ἐζευγμένου ἀξὺ ὠραίων εὐ-
κινήτων στρουβίων! » Ἠ-Σαπφῶ ἐπιμελεῖται νὰ ὑπο-
μνήσῃ, μετὰ τῆς πρώτης ἀρωγῆς ἣν ἔλαβε παρὰ τῆς θε-
ᾶς, τὸ γλυκὺ μεῖδιμα τοῦ ἀθανάτου προσώπου ταύ-
της καὶ συνάμα τὴν ὑπόσχεσιν δι' ἧς ἡ Ἀφροδίτη ὑπε-
χρώσθη. Κολακεία ἐπιτηδεῖα καὶ ἀδιόρατος γυναικὸς πρὸς
γυναῖκα, διότι ἡ θεὰ, καὶ πρὸ πάντων ἡ θεὰ Ἀφροδίτη,
εἶναι γυνή! Καὶ αὐτῇ ἡ ὑπόσχεσις τῆς θεᾶς, δὲν εἶναι ἀ-
ραγε αὐτοὶ οἱ λόγοι τῆς Ἀφροδίτης; Τίνας ἄλλους ἠδου-
νήθη ν' ἀπαγγείλῃ; Τίνα θέλεις νὰ ἐμπλέξῃ εἰς τὸν
ἔρωτά σου, ὦ Σαπφοῖ! Ἐὰν αὐτὸς σὲ ἀποσεύγῃ θὰ
σὲ ἐπιδιώξῃ ἔὰν ἀρνήται τὰ δῶρα σου, θὰ σοὶ δώ-
σῃ ἄλλα ἔὰν δὲν σὲ ἀγαπᾷ, θὰ σὲ ἀγαπήσῃ, καὶ ἀν-
δὲν ἤθελες πλέον αὐτόν!

Καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο χωρίον, ὅπόσον εἶναι δεινόν.
ἔτι, ὅπερ ὁ Ῥακίνας σαφηνίζει κάλλιον ἀναπτύσσων αὐ-
τό.— Ἡ Φαίδρα ἐπίσης ἀπευθύνει τῇ Ἀφροδίτῃ παρὰ
κλισίν τινα, παράκλησιν πληρεστάτην πικριῶν, καὶ, ὡς ἡ
Σαπφῶ, προσπαθεῖ ὅπως ἡ Ἀφροδίτη ἐνδιαφέρεται εἰς τὸν
ἔρωτά της:

Θεὰ ἐκδικήσον ἡμᾶς τὰ συμφέροντα ἡμῶν εἰσὶν ὅμοια!

Τοῦτο ἐναργῶς ἐνεπνεύσθη ἐκ τοῦ τελευταίου λόγου
τῆς Ἑλληνικῆς ᾠδῆς. « Καὶ ἔσο σὺ αὐτῇ σύμμαχος
μου! » Ἀλλὰ τοῦτο ὑπερτερεῖ ἔτι ἐκεῖνον κατὰ τὴν ἐ-
πιδοξιοτήτα καὶ εὐφροάδειαν. Ὁ Ῥακίνας ἐδημιούργει μι-
μούμενος.

ΣΤ'.

Πᾶσι σχεδὸν αἱ ποιήσεις τῆς Σαπφούς πνεύσιν ἔρω-
τα μόνον ἢ Ἀφροδίτην. Ἴδου πολλὰ τεμάχια:

« Ἐλθέ θεὰ τῆς Κύπρου, νὰ κερᾶσῃς ἐν χρυσοῖς κυ-
πέλλοις νέκταρ ἀνάμικτον γλυκειῶν χαρῶν πρὸς τοὺς
φίλους μου, τοὺς ὄντας ἐπίσης ἐδικούς σου . . . »

« Ὡ Ἀφροδίτη χρυσοστέφανε, εἶθε νὰ κερδήσω τὸν
σκαπὸν . . . »

« Θὰ σοὶ δώσω λευκὴν αἶγα, καὶ πονήσω σοὶ σπονδάς. . . »

« Ἐγὼ δὲ, θὰ ἀγαπήσω τὴν ἠδυπάθειαν, ἐνόσφ' ὅθι

ἔχω τὴν εὐτυχίαν νὰ βλέπω τὸ λαμπρὸν φῶς τοῦ ἡλίου
καὶ νὰ θεωρῶ τὸ ὠραῖον. »

« Ὁ ἔρωτ' ἀναβάλλει τὴν ψυχὴν μου, ὡς ὁ ἀνεμὸς
ἀνατρέπει τὰς δρεῖς ἐν τοῖς ὕρσειν. »

Ἐκ διαλημμάτων, ἐν μέσῳ τοῦ πάθους της, διαφεύγει
αὐτῇ λύπη τις, ἐπαχθὴς ἅμα καὶ χαρίεσσα:

« Παρθενία! παρθενία! μὲ ἐγκαταλείπεις' ποῦ ἀπέ-
χεσαι;

Καὶ ἡ παρθενία ἀποκρίνεται αὐτῇ:

« Οὐδέποτε πλέον θὰ ἐπανεῖλω παρὰ σοί, παρὰ σοί
δὲν θὰ ἐπανεῖλω πλέον! (1) »

Ἀλλὰ τὸ πάθος ἀρχεται πάλιν παραυτίκα καὶ ἡ λύπη
σβέννυται:

« Λυποῦμαι, εἶτα δὲ ἐπιθυμῶ . . . »

« Λί σκέψεις μου δίστανται, καὶ ἀγνοῶ τί θηρεύω. . . »

« Στῆθι ὄρθιος ἐνώπιόν μου, ὦ φίλε μου! καὶ ἀπλω-
σον τὴν χάριν τῶν βλεμμάτων σου. »

Τοῦτο μήπως δὲν εἶναι ἱερογραφικῆς χροιάς;

Καὶ τὰ ἐπόμενα, ἔτι μᾶλλον;

« . . . Ἀεπτότερος τοῦ Ναρκίσσου . . . »

« Βασιλικῆς εὐωδίας.

« Τὸ πρόσωπόν σου χρυσιζει ὡς τὸ μέλι. »

« Μὲ τί λοιπόν, ὦ ἐρωμένη μου, νὰ σὲ συγκρίνω
κρυβῶς;

Θὰ σὲ συγκρίνω πρὸς χαρίεντα κλάδον. »

Πιστεύει τις ὅτι ἀνέγνωσε τὴν Ἔσσημον τῶν ἰσμάτων
(le Cantique des cantiques), αὐτὸ τὸ λαμπρὸν βου-
κολικὸν τοῦ ἔρωτος ποίημα, ὅπερ ὁ Βοσούετος ἐφιλοτι-
μήθη νὰ ἐκκηγήσῃ ἐν μουσικῇ τινι ἐννοίᾳ ἐνδυμηθεῖτε αὐ-
τοὺς τοὺς στίχους ἐπωδίου ψαλμῶν:

« Τὸ ἀνάστημά σου ἁμοιάζει τῷ φοίνικι . . . Εἰς
τὸν ἦχον τῆς φωνῆς σου, ἡ ψυχὴ μου τήκεται . . .
λειποθυμῶ ἐξ ἔρωτος. . . »

Παρατηροῦνται ἁσαύτως εὐδοκίμουνα πολλάκις ἐν
τοῖς στίχοις τῆς Σαπφούς τὰ συμπόσια καὶ τὰ κύπελλα.

Γινώσκετε ὅτι, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, τὸ amare et
potare (ἀγαπᾶν καὶ πίνειν) εἰσι δύο λέξεις πολλάκις
συνηνωμέναι Ἐκάλουν τὸν οἶνον γάλα τῆς Ἀφροδίτης.

« Πάντες κοινῶς ἐκράτουν κύπελλα καὶ ἐποίουν σπον-
δάς, καὶ νύχοντο πᾶν εἶδος εὐτυχίας. »

(1) Ὁ Ἀνδρέας Χενίερος μετέφρασεν αὐτοὺς τοὺς δύο ὠρα-
ίους στίχους διὰ τεσσάρων ἀνεπιτυχῶν καὶ μὴ ἐκτυποσίων.

Ζ'.

'Αλλ' αὐτὴ πάντοτε ἐπανέρχεται εἰς τὸν ἔρωτα.

« Φέρετε τὸν ὠραῖον Μένωνα, ἐὰν θέλητε νὰ μοὶ ἀρῶσιν τὰ συμπτώσά σας. »

'Ενίοτε, δι' αὐτῶν τῶν τοσοῦτων συντόμων τεμαχίων τοσοῦτων ἐθρόπτων, ἀκολουθεῖ τις τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πάθους ὡς ἐν δράματι.

'Ιδέτε μᾶλλον :

« Μέλλω νὰ ψάλλω χάριν τῆς ἔρωμένης μου τερπνὸν τι ᾄσμα. »

« Ἐλα, θεῖα μου λύρα, ὀμίλει καὶ λάβε φωνήν. »

« Ὁ τέτιξ τινάσσει διὰ τῶν πτερύγων του ἁρμονικὴν ᾠδὴν, ὅταν ἡ πνοὴ τοῦ θέρους, πετώσα ἐπὶ τῶν θεριασμῶν, τὰς ἀνάπτει. . . . »

(Οὕτω καὶ ἐγὼ ψάλλω, φλεγθεῖσα ὑπὸ τῆς πνοῆς τοῦ ἔρωτος. . . .)

« . . . Μετασρέφω τὰ μέλη μου ἐπὶ τῆς τρυφερᾶς κλίσης μου.

» Ἡ σελήνη ἔδυσεν,

» Καί μετ' αὐτῆς αἱ Πηλιᾶδες' εἶναι μεσονύκτιον,

» Ἡ ὥρα παρέρχεται,

» Καὶ κατεκλιθὴν μονήρης ! »

« Ὁ δὲ ἔρωσ, ὁ λύων τὰ μέλη, ἔρχεται ἐκ νέου νὰ μὲ ταράξῃ, ὅφιν γλυκὺς καὶ σκληρὸς ἀκαταμάχητος ! . . . Ἄτθι, οὐ μισεῖς τὴν μνήμην μου καὶ ἵπτασαι ἐπὶ τὴν Ἄνδρομέδαν ! »

« Μὴ περιφρονεῖ αὐτοὺς τοὺς πορφυροὺς κερκράλους οὓς ἠνεγκον ἐκ τῆς Φωκαίας, δῶρον πολυτίμου, ὅπερ ἀποτίμημι ἐπὶ τῶν γονάτων σου »

Ἄ ! ἡ Ἄνδρομέδα ἀντημείφθη διὰ τῶν παρακλήσεών της » (Ἄλλὰ οὐ) « Σαπφοῖ, πρὸς τί καλὸν νὰ ἐπικαλῆσαι τὴν ἰσχυρὰν Ἀφροδίτην ;

» Δὲν πιεζέω τὰ ᾄσματά μου νὰ συγκινῶσι τὸν οὐρανόν ὁ οὐρανὸς κωφεύει ! »

Μήπως ταῦτα δὲν εἶναι ὀλιγοῖα καὶ δραματικὴ ἔκφρασις τῶν ὀρμῶν τοῦ ἐρωτικοῦ πάθους ; μήπως ταῦτα δὲν εἶναι ἀυπνία ὁμοία πρὸς τὴν τῆς Διδούης ; Τὰ τετμημένα ταῦτα τεμάχια συνάπτονται μόνον καὶ εἶναι ἐπιζωηρὰ καὶ ἐμψυχα.

Μετὰ τοὺς τελευταίους τούτους λόγους, φαίνεται, ὅτι βαθεῖά τις ἀθυμία κυριεῖται τὴν δυστυχῆ. Σιωπᾶ φαίνεται, ἐπὶ τινὰς στιγμάς' μόλις λέξεις τινὲς ἐκ-

φεύγουσιν αὐτῆς ἀνακάλουθαι, αἵτινες δύνανται νὰ ὦσιν αἱ ἀνευρισκόμεναι τῆδε κακεῖσε.

« Μέρμνά μου ! »

« Τοῦτο ἐστὶ τὸ μυστήριον τῆς καρδίας μου ! »

'Επιθυμεῖ νὰ σιωπᾷ' ἀλλὰ πάραυτα φωνή τις θλίψεως τῆς ἐκφεύγει ἐκ νέου.

« Σὲ ἠγάπων, Ἄτθι, πάλαί ποτε ! »

Αἱ τελευταῖαι αὗται λέξεις, *πάλαί ποτε*, ἐν τῷ Ἑλληνικῷ σχήματι, ἔχουσιν ἀποτέλεσμα τι ἄδολον καὶ περιπαθές, πρὸς ὃ ἡ Αἰολικὴ διάλεκτος ἐπιπροστίθηναι ἀγνοῶ τίνα ἀβρὰν καὶ λελυμένην χάριν, σχεδὸν ὅ,τι οἱ Ἴταλοὶ καλοῦσι *morbid ezza*.

Οὕτω, λέγουσα ὅτι τὴν ἠγάπα, πειράται νὰ πείσῃ ἑαυτὴν ὅτι δὲν τὴν ἀγαπᾷ πλέον.

« Μὲ λησμονεῖς ! ἡ ἀγαπᾶς ἄλλην τινὰ παρ' ἐμὲ μεταξὺ τῶν θνητῶν ! »

« Εἶθε οἱ ἀνεμοὶ ἐπάρασι τὴν τὴν καταθλίβουσάν με μέριμναν ! »

Τότε, ῥίπτουσα βλέμμά τι ὀπισθεν, ἀνέρχεται, μετ' ἀκουσίας τινὸς εὐχρεσκείας, εἰς τοὺς πρώτους χρόνους αὐτοῦ τοῦ ἔρωτος. διέρχεται αὐτῆς μελαγχολικῶς ἐπὶ τῶν ἰχνῶν μὴ ὑπαρχούσης πλέον εὐτυχίας.

« Τὴν εἶδον συλλέγουσαν ἄνθη' ἦτο νεωτάτη νεάνις Τρυφεροὶ δὲ στέφαναι περιεκύκλουν τὸν ὠραῖον αὐτῆς λαίμον. . . . »

'Αλλ' αὕτη ἀποτόμως ἀποσπᾶται ἐξ αὐτῆς τῆς πικρᾶς γενομένης ἀναμνήσεως. Ἄρχεται θεωροῦσα ὑπερόπτως τὴν ἀντίζηλον ἢν ἡ Ἄτθις προτιμᾷ ταύτης. Ἐν αὐταῖς τοῖς λόγοις, οὐ μόνον ἡ παρωργισμένη ἔρωμένη, ἀλλ' ἡ γυνὴ ἐλόκληρος φαίνεται. χλευάζει ταύτην ὡς μὴ κομψῶς ἐνδεδυμένην.

« Αὐτὴ εἶναι ἡ θέλεσσα τὴν καρδίαν σου ; ἡ ἀγροτικῶς ἐνδεδυμένη γυνὴ ἡ ἀγνοῦσα τὸν τρόπον τοῦ βαδίζειν μετ' ἐσθῆτος μακρῶν πτυχῶν ; »

Εἶτα, ἀποτεινομένη ἴσως πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν ἀντίζηλόν της, δι' ἀγερῶχου ὕφους καὶ περιφρονητικοῦ.

« Μὴ ἔσο τόσο ἀγερῶχος δι' ἓνα δακτύλιον ! »

« Ὡ κόρη, μοὶ φαίνεσαι μικρὰ καὶ ἀχαρις ! »

Τοῦτο τῇ ἀληθείᾳ εἶναι θαυμαστόν.

Λίαν εὐκόλον νὰ ἐννοήσῃ τις, ὅτι ἡ Σαπφὼ ἐξέφραζεν ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτῆς, οὐχὶ φαντασιώδη αἰσθήματα ἀλλὰ τὰ πραγματικὰ αἰσθήματα τὰ ταραττοντα καὶ

φλέγοντα τὴν καρδίαν τῆς ἦτο ποιήτρια διότι ἠγάπα. Ἐν τοῖς διεσπαρμένοις αὐτοῖς τεμαχίοις, ὅποια ζῶη! ὅποια φλόξ! Ἐὰν ὑπῆρχον ἐκεῖ μόνον στίχοι, θὰ ἐπέζων οὐτοὶ αὐτοῦ τοῦ κατακερματισμοῦ; Θὰ ἦσαν κόνις νεκρά! Ἄλλ' ὑπῆρχεν ἄλλο τι, ὑπῆρχε περιπαθὴς ψυχὴ διαχυθεῖσα ἐν αὐτοῖς δλόκληρος, καὶ διαβρέξασα τούτους μὲ πῦρ καὶ δάκρυα! Ὁσαύτως ἡ ποιητικὴ αὕτη κόνις εἶναι ἐτι ζῶηρά, ἡ τέφρα αὕτη πλήρης σπινθήρων.

..... Spirat adhuc amor
Vivuntque comissi calores
Aeoliae fedibus puellae!

Ἄλλαι τινὲς λέξεις ἐρωτικοῦ πείσματος εὐρίσκοντα, ἐτι τῇ δε κάκεισι :

« Ἡ Γοργῶ δεινῶς μὲ δυσαρρεῖ »

Εἶτα, ὡς εἰ συνήρχετο καὶ ἐπειράτο νὰ πνίξῃ τὴν ὄργην τῆς.

» « Ὅταν ὁ θυμὸς κατακυριεύῃ τὴν ψυχὴν, πρέπει νὰ κλωύωμεν τὴν γλώσσαν τοῦ νὰ ἐκτείνηται εἰς ὕβρεις. »

Καὶ ἀμέσως ὕψερρον πραῦνθεισα ἀρκούντως :

« Δὲν εἶμαι ἐκ τῶν φυλαττουσῶν τὴν ὄργην των, ἔχω ψυχὴν ἀγαθὴν. »

« Τὰ αἰσθήματα ταῦτα εἶναι αἰσθήματα ἄλλων ἢ καρδία μου τὰ ἀγνοεῖ. »

Θὰ μοι εἴπῃ τις, ὅτι ταῦτα εἶναι ἴσως ἤδη ῥητορικά καὶ ποιητικὰ ἐκτὸς τῆς διακοσμῆσεως ἢν θέτω ἐν αὐτοῖς καὶ ἦτις εἶναι ἀθαίρετος, σύμφημι. Ἄλλὰ, διὰ τίνος ἀγνοῶ ἰδιοτροπίας τοῦ ἡμετέρου πνεύματος, ἐὰν ὑπολείπωνται ὀλίγοι στίχοι ποιητοῦ τινος, ἢ ὀλίγα γραμματισταῖοι, ἀγεταιί τις πρὸς τὸ ἐκλαμβάνειν ταῦτα κατὰ γράμμα μᾶλλον ἀσμένως ἢ θὰ ἔπραττε περὶ τῶν αὐτῶν λέξεων ἐν συγγραφῇ πλήρει ἢ ἦττον ἠκρωτηριασμένη. Ἡ εἰς ταῦτα ἀποδιδομένη τιμὴ καὶ ἡ ὑποτιθεμένη ἀλήθεια φαίνονται οὐσαὶ ἀνάλογοι τῆς σπανιότητος.

Ἄλλως τε, διατὶ νὰ μὴ πιετεύσωμεν τὴν Σαπφῶ; Τὸ πᾶν δεικνύει ἐν αὐτῇ ψυχῇ γενναίαν ἦτο πλήρη εὐσπλαγχνίας, πρὸ πάντων, ἀληθῶς εἰπεῖν, πρὸς τὰ ἐρωτικὰ πάθη: Non ignara mali!

« Σὺ, ἦτις εἶσαι ὠραιότερα, Μνασιδία, τῆς ἐκτεθῆ-

λυμένης Γυρινοῦς, δὲν θὰ εὐρίσκησεν γυναῖκα σκυθρωποτέραν σοῦ ὑπὸ τὸν οὐρανόν. »

« » Ἐλα, Μνασιδία, θεὸς ζέφανον ἐπὶ τῆς κόμης σου ἦν ἀγαπῶ.

» Πλέξον τοὺς τοῦ ἀνίσου κλάδους σου μετὰ τῶν μικρῶν χειρῶν σου.

» Ἄνθοςόλιζος μὲν, εἶναι τις ἀρεστότερος τοῖς θεοῖς,

» Ὅπως τοῖς προσφέρει θυσίας. ἀΤεφῆς δὲ, δὲν τοῖς εἶναι ἀρεστός. »

Α'.

Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ πιετεύωμεν, ὅτι τὸ ἐρωτικὸν πάθος ἦτο ἡ μόνη ἐμπνευσις τῆς Σαπφούς, ὅτι αὕτη καὶ ἡ ποιήσις τῆς ἔζησαν μόνον μὲ ἐρωτα. Πάντα τὰ μεγάλα καὶ ὠραία αἰσθήματα ἐξέφρασεν ἐν τοῖς στίχοις τῆς, διότι τὰ εἶχεν ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς.

Γενομένη δὲ μήτηρ, ἐγένετο μετὰ πάθους, ὡς εἶχε γένει ἐρωμένη. Ἐκτὸς τοῦ ἤδη παρατεθέντος τεμαχίου, ἐνθα, διὰ θελκτικῶν τρόπου, λέγει τῇ μικρᾷ αὐτῆς κόρη, ὅτι δὲν ἀρμόζει νὰ ἀκούωνται θρήνοι ἐν ᾧ οἴκῳ οἰκοῦσιν αἱ Μοῦσαι· καὶ ἐκτὸς τοῦ ἐμπνευσαντος τὸν Κάτουλλον τοῦδε:

« Ὡς τι κοράσιον ἱπτάμενον περὶ τὴν μητέρα του (1). » κεκτῆμεθα ἐτι τὸ ἐπόμενον:

« Ἐγὼ ἐγὼ ὠραίαν κόρην, ἧς ἡ ὠραιότης εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν τῶν χρυσαυθέμων, τὴν Κλειδα, τὴν φιλάττην μου Κλειδα, ἢν δὲν θὰ ἐδίδον ἀντὶ ἀπάσης τῆς Λυδίας. »

Ἀξιόλογον εἶναι νὰ παρατηρήσωμεν, ἐν παρόδῳ, διὰ τίνων τυχῶν σχεδὸν πάντα τὰ πολύτιμα ταῦτα τεμάχια περιῆλλον εἰς ἡμᾶς. Ἐπὶ παραδείγματι, τίνι δ-φείλομεν τοὺς τρεῖς ὠραίους τούτους στίχους, οὐδ' ἀρτίως μετέφρασα; Εἰς τὸν γραμματικὸν Ἡφαιστίωνα, ὅστις τυγχάνει παραθέσας τούτους ὡς στίχους ἀσυναρτήτους. Εὐλογημένοι λοιπὸν ἔστωσαν οἱ γραμματικοὶ! Ἐν ταῖς τεθρῆσαις αὐτῶν ἀνευρέθησαν πλείονες τοῦ ἐνὸς ὠραῖοι στίχοι. Εὐγνωμονοῦμεν αὐτοῖς διὰ τοῦτο, ὡς εὐγνωμονοῦμεν τοῖς Γότθοις καὶ Βανδάλαις διὰ τινὰ παρα-

(1) Ὁ Κάτουλλος λέγει, ὁμιλῶν περὶ τοῦ στρουθίου τῆς Λεσβίας:

Mellitus erat, suamque norat

Ipsa tam bene quam puella matrem,

χωθέντα ὑπ' αὐτῶν ἀγάλματα καὶ ὕστερον ἀνευρεθέντα. Ἐλησμόνησα νὰ προσθέσω ὅτι σχολιαστὴς τις ἀγανακτεῖ κατὰ τοῦ Ἡφαιστῖωνος, διότι οἱ τρεῖς οὗτοι στίχοι δὲν εἶναι, λέγει, πραγματικῶς ἀσυνάρτητοι, καὶ ὅτι τοιαύτη διαθεβαίωσις δὲν εἶναι ἀνεκτὴ! *Nec tolerabiles sunt versus asynarteti!*

Ἄς μοὶ συγχωρήσῃ τὸ Πανεπιστήμιον, ὁμολογῶ ὅτι τοῦτο μοὶ εἶναι ἀδιάφορον.

*Nec sese a gremio illius movebat,
Sed circumsiliens modo huc modo illuc
Ad solam dominam usque ripiabat.*

ΛΑ'.

Ἡ Σαπφῶ ἔγνω ἐπίσης τὴν φιλίαν, καὶ ἔγνω ταύτην ὀλόκληρον, ἄχρι τῶν λυπηρῶν ἀναμνήσεων, ἃς ἀφίνει ἡμῖν ἀπολεσεῖσα:

« Ἡ Λητώ καὶ ἡ Νιόβη ἦσαν προσφιλέσταται μοὶ φίλαι! »

Καὶ ἄχρι τῆς πικρίας ἦν αισθάνεται τις ἐκ τῆς ἀχαριστίας ἐκείνων οὗς ἠγάπα:

« Πάντας ὄσους εὐηργέτησα, πρῶτοι οὗτοι μὲ κακολογοῦσιν. »

(ἀκολουθεῖ)

Ο ΕΜΠΟΡΟΣ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

(ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΣΑΙΚΣΠΗΡ).

Ὁὐκ ἔστιν οὐδὲν κρεῖσσον ἢ φίλος σαφῆς
Ὁὐ πλοῦτος οὐ τυραννίς· ἀλόγιστον δέ τε
τὸ πλῆθος ἀντάλλαγμα γενναίου φίλου
(Ἔδρυπιδης)

Α'.

Ὁ Ἰουδαῖος Συλόκ ἦτον εἰς τῶν μεγαλειτέρων τραπέζιτων τῆς Βενετίας. Ἡ κολοσσαῖα αὐτοῦ περιουσία ἐπῆγασεν ὅχι τόσο ἀπὸ τὴν ἰκανότητα μεθ' ἧς διεχειρίζετο τὰς ὑποθέσεις του ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν ἧς ἐνεκεν ἀπῆτει ὑπερόγκους τόκους ἀπὸ τοὺς δυστυχεῖς ἐμπόρους οἵτινες ἐλάμβανον τὴν ἀνάγκην αὐτοῦ. Ἦτον ἐν ἐνὶ λόγῳ τοκογλύφος σκληροκάρδιος καὶ ἀσπλαγχνος.

Ἐνεκα τούτου δὲ ἦτο πάντοτε τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀποστροφῆς τῶν τιμίων ἀνθρώπων.

Ἦπῃρχε τότε ἐν Βενετία νέος τις ἐμπορος καλούμενος Ἀντώνιος, φημιζόμενος διὰ τὴν γενναϊότητα καὶ τὴν καλοᾶγαθίαν του, ἔτοιμος πάντοτε νὰ συνδράμῃ τοὺς δυστυχεῖς, χωρὶς νὰ ἀπαιτῇ τόκους παρ' αὐτῶν. Ὁ νέος οὗτος, ὁσάκις συνήντα τὸν Συλόκ τὸν ἤλεγε ζωηρῶς διὰ τὴν ἀπληστίαν του, διὰ τοῦτο δὲ ὁ Ἰουδαῖος τοκογλύφος ἐμίσει τὸν Ἀντώνιον ἐκ βάθους ψυχῆς καὶ ἀνέμενεν εὐκαιρίαν νὰ ἐκδικηθῇ ἐκείνον ὃν θεώρει ὡς ἐχθρόν του.

Ὅσον ὅμως ἡ καινῶν περιεφρόνει καὶ ἐμίσει τὸν τοκογλύφον, τόσο ἐξέτιμα καὶ ἠγάπα τὸν ἐλευθέριον Ἀντώνιον. Εἷς δὲ τῶν καλλιτέρων φίλων τοῦ νέου ἐμπόρου ἦτον ὁ Βασσάνιος, εὐγενὴς Βενετός, ὅστις εἶχε σπαταλήσει εἰς νεανικὰς τρέλλας τὴν μετρίαν αὐτοῦ περιουσίαν. Ἐῦρεν ὅμως πάντοτε ἐν τῇ πτωχείᾳ του τὸν Ἀντώνιον πρόθυμον νὰ τὸν συνδράμῃ, καὶ ἡ φιλία αὐτῶν ἠῤξανε ὁσημέραι, ὥστε κατέστησαν ἀδιάσπαστοι φίλοι.

Ἡμέραν τινα ὁ Βασσάνιος ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Ἀντώνιον ὅτι εὔρε μέσον νὰ ἀνακτήσῃ τὴν θέσιν του νυμφευόμενος νέαν τινα ἦν ἠγάπα καὶ ἦτις, ἀποθανόντος τοῦ πατρὸς της, ἐγένετο κυρία μεγάλης περιουσίας. Ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ τὴν χεῖρα αὐτῆς, ἀλλὰ στερούμενος τῶν μέσων ὅπως παρουσιασθῆ εἰς αὐτὴν μὲ ἐξωτερικὸν ἀρμόζον πρὸς τὴν εὐγενῆ καταγωγὴν του, ἤρχετο νὰ παρακαλῆ τὸν φίλον του νὰ τῷ προσφέρῃ τελευταίαν συνδρομὴν δανείζων αὐτὸν τρεῖς χιλιάδας δουκάτων.

Ἄλλ' ἔτυχε κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν νὰ μὴν ἔχῃ ὁ Ἀντώνιος τὸ πᾶσόν αὐτό. Λυπούμενος ὅμως νὰ ἀφίσῃ τὸν φίλον του ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ καὶ ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ πολλῶν φορτίων ἐμπορευμάτων τὰ ὅποια ἀνέμενε προσεχῶς, ἀπεφάσισε νὰ ἀπευθυνθῇ εἰς τὸν Συλόκ.

Ὁ γέρον τοκογλύφος, ἀκούσας τὴν αἴτησιν τοῦ Ἀντωνίου, ἐνεπλήσθη χαρᾶς κρυφῆς διότι τοῦ παρουσιάζετο μέσον νὰ κορέσῃ τὸ κατ' αὐτοῦ μῖσος του.

Ὁ Ἀντώνιος βλέπων αὐτὸν βυθισμένον εἰς σκέψεις, τῷ εἶπεν μετ' ἀνυπομονησίας: « Ἦκουσας, Συλόκ; θέλεις νὰ μὲ δανείσῃς, ναὶ ἢ ἔχι, τὰς τρεῖς αὐτὰς χιλιάδας δουκάτων; »